

in de huiskamer er helemaal niet over. Als op 11 september iedereen naar CNN kijkt: die beelden die zich constant herhalen, waar meteen een logo opgeplakt wordt, waar al na vijf minuten een jingle onder geplaatst wordt, het feit dat onder die beelden de marktaandeelen getoond worden, dat je meteen ziet hoe de Palestijnen erop reageren... Wij kijken daar kritisch naar, maar ik ben er zeker van dat het in Amerika – en ook hier – door velen als realiteit wordt gepercipieerd. Waar is het ethisch moment dat je zélf kan ervaren en dat je zélf een plaats kan geven? De puurheid van dat moment wordt spaarzaam.

Ik wil hier even een fragment voorlezen uit een nog te verschijnen artikel van onze dramaturg Erwin Jans: 'We hebben het toneel in elk geval niet meer nodig als morele spiegel van de samenleving. Een doordeweekse televisieavond is ruim voldoende om een overzicht te krijgen van de morele vragen waarmee we anno 2002 geconfronteerd worden. Soapseries als *Ally McBeal* of *Sex and the City* handelen (bewust of onbewust) over de verschuivingen in het rolpatroon tussen mannen en vrouwen en over de daaruit voortvloeiende conflicten. Populaire praatprogramma's hebben het over thema's als emancipatie, individuele vrijheid, tolerantie, vreemde hobby's of bizarre seks. (...) En dan heb ik het nog niet over de vele documentaires en de politieke duidingsprogramma's. Het is de televisie die één groot moreel laboratorium is geworden: iedere avond worden tientallen levenshoudingen aangeboden, geanalyseerd en bekritiseerd, tientallen morele kwesties waarop we een antwoord moeten vinden, passeren de revue. De televisie heeft zich nooit zo intens met morele vragen beziggehouden als nu, alle kritiek op het medium ten spijt. Toch is er iets met het medium televisie. Televisie mag op een bepaalde manier niet *storen*.'

Vanuit zijn opdringerigheid om in de huiskamer te komen, wordt de televisie verplicht om de toeschouwer erbij te houden. In dat opzicht wordt de vorm veel belangrijker dan de inhoud. Ook de directheid waarmee televisie pretendeert de waarheid te verkondigen is cruciaal. Zij kunnen het wel meteen over 11 september hebben, maar de economische krachten die erachter zitten manipuleren de informatie. Het isolement van het theater en het feit dat wij ons niet opdringen aan de toeschouwer, maar dat de toeschouwer zich in ónze huiskamer bevindt, maakt dat wij de storende zender kunnen zijn die op zoek gaat naar dat ethisch moment, dat we de toeschouwer laten nadenken.

'De nieuwe media hebben de verhouding tussen de technicus en de artiest wezenlijk veranderd.'

GUY CASSIERS

Concentratie en participatie

ETCETERA: Hoe zie je dan die participatie, waar Dirk toch wel sterk de nadruk op legt?

CASSIERS: Voor mij zijn er drie grote ijkpunten: de invloed van de nieuwe media op mij als persoon en dus als theatermaker, de invloed van de nieuwe technieken op het werkproces (hoe ik probeer rond inhoudelijke thema's en met verschillende kunstdisciplines een speeltuin, een ontstaansproces te creëren) en het resultaat, datgene wat je aanreikt aan de toeschouwer. Die drie dingen zijn heel verschillend. In ons spreken over nieuwe media moeten we die drie niveaus van beïnvloeding uit elkaar houden.

DE WIT: Ik begrijp jouw standpunt over het theater als vraagplek, als ethische plek. Inzake de museumruimte hanteert men hetzelfde argument: je kan er je publiek afzonderen en vragen om mee te denken. Mensen die willen nadenken gaan nog altijd naar het theater en het museum. Veel mensen willen echter niet alleen zitten met de ervaring die ze hebben opgedaan in het theater of in het museum. Er is een behoefte om dat wat je ziet en leest te beschouwen als één groot ervaringsgeheel waar je samen over wilt praten. Sociale contacten kunnen fysiek zijn, maar dikwijls verlopen ze ook via e-mail, soms gestructureerd in mailingslists of discussiegroepen, soms via fora van collaboratief leren, over heel specifieke thema's; soms zijn het eerder politieke groepen. Een aspect van nieuwe media is het samen leren en delen; wat boeken, theater, ervaringen, en zelfs televisie of pulp niet vervangt. Ik denk dat het onmogelijk is om dat 'leren' helemaal alleen te doen. Er is een grote behoefte aan samen leren en ervaringen of ideeën uitwisselen. En ik heb het niet alleen over kunstenaars, maar over elk individu dat zich vragen stelt, dat soms door de bomen het bos niet meer ziet en zich daartoe tot een groep wendt.

Dat betekent dat het theater als vrijplaats of als een afgezonderd geheel ook maar een bepaald moment is in een groter geheel. De toeschouwer legt met de voorstelling die jij aanbiedt een heel parcours af, individueel maar ook in groepsver-

band. Het is zelfs zo dat veel mensen niet noodzakelijk meer naar theater gaan, maar toch hun plaats vinden in dergelijke groepen. De theaterplek is slechts één van de mogelijke plekken waartoe je je als individu wendt. Mensen creëren hun eigen plaatsen om ervaringen uit te wisselen en voor een aantal onder hen is het theater daartoe te beperkt.

VANACKERE: Toch blijft het speciale aan het theater dat het een plek is van concentratie. Ik ben daarin een conservatieve toeschouwer. Ik vind het heerlijk dat ik mag gaan zitten en dat er iets speciaal voor mij gebeurt, zonder dat ik verplicht ben om meteen te reageren. Het contemplatiemoment is toch iets anders dan een discussiegroep. Als vorm van collectieve concentratie verschilt een theaterbezoek zelfs van een filmbezoek.

CASSIERS: Ik ben het niet helemaal eens met de conclusie van Dirk dat het theater – als gevolg van het ontstaan van nieuwe media – slechts één element is geworden in een geheel. Dat is altijd zo geweest. Het belang van theater ten opzichte van andere elementen is niet groter of kleiner geworden. Wat zich volgens mij verlegt is welke dialoog er gevoerd wordt binnen het theater. In die dialoog verhoudt het theater zich ten opzichte van nieuwe media.

In dat opzicht vind ik het fysieke ten opzichte van het virtuele een belangrijk gegeven, waarbinnen het theater – zeg maar de podiumkunsten – een steeds uniekere plaats begint te krijgen. Het gaat niet alleen om de weg náar de informatie, maar om de mogelijkheid om informatie tot je te nemen. De virtuele plek blijft voor mij dikwijls te veel hangen in het verzamelen. De computer wordt je verstand. De noodzaak om de informatie tot je te nemen wordt minder groot.

DE WIT: Inderdaad, en tegelijk is dit een discussie van alle tijden. Je moet een attitude leren om je weg te vinden in de veelheid aan informatie en ze tot jou te nemen. Ik denk dat vooral het tot zich nemen van informatie een collectief proces is. Ik denk dat het vooral dat is waar mensen naar op zoek zijn: afstappen van het individuele leren enerzijds en zelf produceren anderzijds. Die virtuele *communities* hebben dikwijls te maken met productie. Het gaat om dingen die je schrijft; sommige groepen draaien rond het uitwisselen van beelden en informatie.

Productieverhoudingen

CASSIERS: De nieuwe media hebben de verhouding tussen de technicus en de artiest wezenlijk veranderd. De acteur is een essentieel onderdeel